

وضعیت ورزش دانش‌آموزان و لزوم توجه به اهمیت موضوع

فهرست مطالب

مقدمه	۱
تاریخچه تربیت بدنی و ورزش آموزش و پرورش در ایران	۲
اهداف کمی تربیت بدنی و ورزش دانش‌آموزان در برنامه سوم و پیش‌بینی در پایان برنامه چهارم	۴
امکانات ورزشی دانش‌آموزان در ساعات غیردرسی	۷
اهداف عالی‌تر تربیت بدنی در مدارس	۹
پیوند ورزش دانش‌آموزی با عوامل اجتماعی	۱۲
اثر بخشی ورزش دانش‌آموزان در ساعات درسی و فوق درسی	۱۴
نقش معلم تربیت بدنی در مدارس	۱۶
چشم‌انداز ورزش در جهان و نحوه هماهنگی ورزش مدارس با آن	۱۸
مشکلات و چالش‌های ورزشی دانش‌آموزان	۲۱
نتیجه‌گیری	۲۶
پیشنهادها	۲۷
منابع و مأخذ	۳۰

وضعیت ورزش دانش‌آموزان و لزوم توجه به اهمیت موضوع

مقدمه

پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران، ورزش دانش‌آموزان همواره مورد بحث و توجه صاحب‌نظران بوده و در سنوات برنامه‌های پنج‌ساله اول تا چهارم توسعه بخش تربیت بدنی مورد رسیدگی قرار گرفته است و تا حد امکان سعی شده که اعتبارات آن نیز افزایش یابد. برای انجام برخی از فعالیت‌ها، در راهکار سند برنامه سوم به‌صورت ویژه به تربیت بدنی توجه و مقرر گردید تا در طرح جامع تربیت بدنی و ورزش به‌صورت خاص مورد تأکید قرار گرفته و به تصویب هیأت محترم وزیران رسانده شود. ولی متأسفانه در سند راهبردی نظام جامع تربیت بدنی و ورزش پیش‌تر به وضعیت تشکیلات در سطوح بالایی توجه شد و برنامه‌های عملیاتی ویژه که نشانگر توسعه آن در کوتاه و میان‌مدت باشد انجام نشده است. با گذشت سال‌ها و به‌دلیل اهمیت فوق‌العاده بازنگری در ورزش مدارس و تبیین سیاست‌ها و اهداف و برنامه‌های اجرائی خاص توجه به تربیت بدنی، از ضروریات است. به‌خصوص آن‌که جمعیت دانش‌آموزی با حدود ۱۷ میلیون نفر، این ضرورت را مضاعف کرده و باعث خواهد شد تا با وجود این جمعیت جوان و خلاق و پرهیجان، سیاست‌های عمومی کردن ورزش و همچنین رشد و توسعه ورزش قهرمانی نیز محقق شده، آینده ورزش کشور با تحول و دگرگونی مناسب و به‌نحوی که با ارتقای جایگاه بین‌المللی همراه باشد روبه‌رو گردد.

در ضمن، از آن‌جا که در دنیای امروز، از ورزش به‌عنوان ابزاری برای توسعه در ابعاد مختلف اجتماعی و فرهنگی و همچنین اقتصادی و بهداشتی و به نمایش گذاشتن موفقیت‌های سیاسی استفاده می‌شود و چشم‌انداز آن در سطح بین‌المللی مثبت ارزیابی می‌گردد، نیاز است تا حرکت‌های ورزشی با سرعت بیش‌تر و علمی‌تر انجام گیرد که در این راه نیز با توجه به ویژگی‌های دوران کودکی و جوانی و وجود انگیزه و استعداد و قدرت یادگیری، دانش‌آموزان نقش مهمی در این امر خواهند داشت.

بنابراین در صورت پذیرش عقب‌ماندگی‌های ورزشی مدارس که در مقایسه با بسیاری از کشورها محسوس می‌باشد، ضروری است تا بررسی‌های بنیادی در این زمینه انجام شود و با تعیین اهداف و سیاست‌های خاص و همچنین راهکار و برنامه‌های اجرائی مناسب کاستی‌ها جبران و مشکلات رفع شود. از این‌رو در این گزارش سعی شده تا با درج نکات مهم و اساسی، توجه به ورزش دانش‌آموزان بیش‌تر جلب شود و ان‌شاء... اقدامات مؤثرتری از سوی مسئولان محترم انجام شود.

تاریخچه تربیت بدنی و ورزش آموزش و پرورش در ایران

در سال ۱۳۰۶ قانونی در مجلس شورای ملی وقت به تصویب رسید که به‌موجب آن درس تربیت بدنی و ورزش به‌صورت اجباری در برنامه‌های تحصیلی تمام مقاطع تحصیلی قرار گرفت و براساس آن دانش‌آموزان هر روز یک ساعت ورزش می‌کردند. ولی در عمل این قانون با مشکل مواجه شد که علت آن کمبود نیروی متخصص و امکانات اجرائی بود و در نتیجه در سال ۱۳۱۴ برنامه درسی مذکور از روزی یک

ساعت به هفته‌ای دو ساعت تقلیل یافت.

در سال ۱۳۲۳ تشکیلاتی برای تربیت بدنی مدارس با عنوان اداره کل تربیت بدنی ایجاد شد که مسئولیت این وظیفه را در سطح کشور به‌عهده داشت، در استان‌ها مسئولیت با کارشناس مسئول و در شهرستان‌ها با مسئول تربیت بدنی آموزشگاه‌ها بود.

در سال ۱۳۵۷ تشکیلات تربیت بدنی و ورزش دانش‌آموزان از اداره کل به معاونت وزارت آموزش و پرورش ارتقا پیدا کرد، ولی پس از مدت کوتاهی یعنی در سال ۱۳۵۸ مجدداً به اداره کل تغییر داده شد و زیر نظر معاونت پرورشی وزارت مزبور فعالیت‌ها ادامه یافت.

در سال ۱۳۷۸ معاونت پرورشی به معاونت پرورشی و تربیت بدنی تغییر یافت تا از این طریق به ارزش موضوع بیش‌تر توجه شده و تربیت بدنی مدارس هم ردیف فعالیت‌های پرورشی محسوب شود.

در برنامه سوم و در جریان بررسی برنامه‌های بخش تربیت بدنی و ورزش، ایجاد یک معاونت مستقل برای ورزش دانش‌آموزان مورد تأکید شورای برنامه‌ریزی قرار گرفت و بالاخره در سال ۱۳۸۰ با عنوان معاونت تربیت بدنی و تندرستی گسترش پیدا کرد و هنوز فعالیت‌ها زیر نظر این معاونت ادامه دارد.

هدف از تشکیل معاونت تربیت بدنی و تندرستی، توسعه تربیت بدنی دانش‌آموزان متناسب با نیازهای روز نوجوانان و جوانان به‌خصوص در رشته‌های پایه ورزشی، اهتمام ویژه به توسعه ورزش دختران و تأمین فضا و امکانات مناسب برای آنان با اولویت دادن به مناطق محروم و استفاده بیش‌تر از فضاهای ورزشی کشور و نیز توسعه و حمایت از مدارس تخصصی ورزشی است. برای این منظور در طول تشکیل معاونت یادشده

فعالیت‌هایی در زمینه سازماندهی منابع انسانی و مدیریتی، امور مالی و بودجه و همچنین فعالیت‌های اجرایی ورزشی در مدارس انجام شده و از روند رشد نیز برخوردار است. اما با در نظر داشتن اهمیت موضوع و آثار اجتماعی پرداختن به ورزش مدارس کافی نبوده و فقط به‌عنوان مقدمه فعالیت قابل قبول است. از این‌رو به اجرائی نمودن فعالیت‌ها در سطح وسیع و رفع کاستی‌ها و سرعت عمل بیش‌تر نیاز است تا ورزش دانش‌آموزان به‌نحوی که مورد انتظار است توسعه و پیشرفت کمی و کیفی داشته باشد و فقط از بُعد تشکیلاتی به آن پرداخته نشود. در ضمن شایان ذکر است که در اوایل سال ۱۳۸۵ معاونت پرورشی در وزارت آموزش و پرورش احیاء و معاونت تربیت بدنی و تندرستی در آن ادغام گردید که با تصویب مجلس شورای اسلامی صورت یافته است.

اهداف کمی تربیت بدنی و ورزش دانش‌آموزان در برنامه سوم و پیش‌بینی در پایان برنامه چهارم

شاخص اهداف کمی در پایان برنامه سوم در جدول زیر مشخص است. به‌طوری که مشاهده می‌شود دانش‌آموزان تحت پوشش ورزش همگانی در ابتدای برنامه از ۳۴۵ هزار نفر به ۱۱۰۸ هزار نفر رسیده که رشدی معادل ۲۲۱ درصد داشته است.

در زمینه ورزش قهرمانی نیز تعداد دانش‌آموزان از ۳۴۶ هزار به ۵۶۷ هزار نفر رسیده و از رشدی معادل ۶۴ درصد برخوردار بوده است.

دانش‌آموزان تحت پوشش کانون‌های ورزشی ۱۱۹ هزار نفر بوده‌اند که این تعداد به ۵۶۷ هزار نفر بالغ شده است.

سرانه فضاهای ورزشی روباز و سرپوشیده دانش‌آموزان از ۰/۰۹ مترمربع به ۰/۱۶ مترمربع رسیده که نتیجه ایجاد ۱۵۰ هزار متر مربع فضا بوده است.

مساحت کل فضاهای ورزشی دانش‌آموزان از ۱۴۹۲۱۱۶ مترمربع به ۲۲۵۶۸۴۳ مترمربع بالغ شده که حاصل افزایش فضاهای ورزشی روباز از ۵۰۰ مکان به ۵۸۲ مکان و فضاهای سرپوشیده از ۸۲۱ مکان به ۱۱۶۴ مکان است.

کل معلمین ورزش در سال ۱۳۷۹، ۱۶۴۴۰ نفر بوده که در پایان برنامه به ۲۷۲۳۷ نفر بالغ شده‌اند و افزایش ۶۵ درصدی را داشته است.

در ضمن اعتبارات ورزش دانش‌آموزان از ۵۴/۳ میلیارد ریال به ۲۶۶ میلیارد ریال در سال ۱۳۸۳ بالغ شده که رشدی معادل ۳۹۰ درصد را در مدت برنامه داشته است.

جدول ۱. شاخص‌های مهم اهداف کمی ورزش مدارس در برنامه سوم

عنوان شاخص هدف کلی	سال ۱۳۷۹-۱۳۸۰	سال ۱۳۸۳-۱۳۸۴	درصد رشد
دانش‌آموزان تحت پوشش ورزش همگانی	نفر ۳۴۵۰۰۰	نفر ۱۱۰۸۰۰۰	۲۲۱
دانش‌آموزان تحت پوشش ورزش قهرمانی	نفر ۳۴۶۰۰۰	نفر ۵۶۷۴۴۹	۶۴
دانش‌آموزان تحت پوشش کانون‌های ورزشی	نفر ۱۱۹۰۰۰	نفر ۵۶۷۰۰۰	۳۷۶
سرانه ورزشی روباز و سرپوشیده دانش‌آموزان	مترمربع ۰/۰۹	مترمربع ۰/۱۶	۰/۰۷
مساحت کل فضاهای ورزشی روباز	مترمربع ۱۴۹۲۱۱۶	مترمربع ۲۲۵۶۸۴۳	۵۱
تعداد فضاهای ورزشی روباز	مکان ۵۰۰	مکان ۵۸۲	۱۶
تعداد فضاهای ورزشی سرپوشیده	مکان ۸۲۱	مکان ۱۱۶۴	۴۱
تعداد معلمین ورزش	نفر ۱۶۴۴۰	نفر ۲۷۱۷۳	۶۵
میزان اعتبار	۵۴/۳ میلیارد ریال	۲۶۶ میلیارد ریال	۳۹۰

مأخذ: نشریه دستاوردهای ورزش مدارس از انتشارات وزارت آموزش و پرورش

نگاه اولیه به جدول فوق و رشد هریک از شاخص‌های کمی، بیانگر پیشرفت مناسب در فعالیت‌های ورزشی دانش‌آموزان در برنامه پنجساله سوم است که با توجه به افزایش اعتبارات به میزان ۳۹۰ درصد، انجام شده است و امیدوارکننده نیز می‌باشد. ضمن این‌که این فعالیت‌ها نشان‌دهنده آن است که حرکت‌هایی برای توسعه ورزشی دانش‌آموزان برداشته شده که زمینه‌ساز حرکت‌های مناسب بعدی خواهد بود.

ولی با دقت بیشتر به عملکرد شاخص‌ها و سنجش هریک از اهداف با تعداد دانش‌آموزان کل کشور این واقعیت کشف می‌شود که فعالیت‌ها کافی نبوده و نیاز به توجه ویژه به این مهم در ورزش کشور به‌نحوی است که امکان رسیدن به امکانات واقعی از قبیل فضاهای ورزشی مورد نیاز، معلمین ورزش متخصص و فعالیت ورزش همگانی و قهرمانی به‌نحو مطلوب و مورد انتظار فراهم شده و با برنامه‌ریزی‌های مناسب برای ساعات درس تربیت بدنی و ساعات فوق برنامه ورزشی و ساماندهی روش‌های اجرایی رسیدن به اهداف کیفی میسر خواهد شد.

همچنین این جدول نشان‌دهنده کمبود شدید اعتبارات ورزشی دانش‌آموزان به نسبت کل دانش‌آموزان و بودجه وزارت آموزش و پرورش است که دلیل آن بی‌توجهی در گذشته و پایه‌های اعتباری است. در این مورد هرچند رشد ۳۹۰ درصدی اعتبار در طول برنامه جلب توجه می‌کند، ولی برای رسیدن به اهداف عالی به مبلغ ۲۶۶ میلیارد ریالی آن در پایان برنامه به هیچ‌وجه کافی نیست.

امکانات ورزشی دانش‌آموزان در ساعات غیردرسی

در حال حاضر دانش‌آموزان کشور، علاوه بر درس تربیت بدنی که ساعات آن در هفته دو ساعت است و فضاهای داخل مدارس که بیش‌تر فضاهای مرتبط با حیاط و محیط باز مدارس می‌باشند، برای خارج از درس و فوق برنامه ورزشی از امکانات زیر بهره‌مند هستند:

۱. فضاهای ورزشی خارج از مدرسه،

۲. کانون‌های ورزشی مدارس،

۳. باشگاه‌های ورزشی دانش‌آموزان،

۴. فدراسیون ورزشی مدارس و انجمن‌های ورزشی دانش‌آموزان.

۱. فضاهای ورزشی خارج از مدرسه

کل فضاهای روباز و سرپوشیده خارج از مدارس ۱۷۴۶ مکان ورزشی است که از این تعداد ۵۸۲ مکان روباز و ۱۱۶۴ مکان سرپوشیده است که باید در برنامه چهارم مجموعاً ۶۹۹ مکان ورزشی سرپوشیده دیگر احداث شود.

۲. کانون‌های ورزشی مدارس

کانون‌های ورزشی دانش‌آموزان مکان‌هایی تربیتی و ورزشی هستند که در آن دانش‌آموزان مقاطع مختلف تحصیلی تحت نظر مربیان فعالیت دارند. این کانون‌ها در قالب کانون‌های ویژه مدارس و کانون‌های تخصصی فعالیت می‌کنند.

کانون‌های ویژه مدارس از امکانات ورزشی در چند رشته برخوردار هستند و با هماهنگی اداره تربیت بدنی مربوطه خارج از برنامه آموزش مدارس برای پر کردن

اوقات فراغت دانش‌آموزان به صورت خودگردان فعالیت می‌کنند.

کانون‌های تخصصی در اماکن و تأسیسات ورزشی آموزش و پرورش خارج از فضای مدرسه و به صورت تخصصی اداره می‌شود و دانش‌آموزان در رشته‌های ورزشی تحت تعلیم مربیان متخصص آموزش و پرورش فعالیت می‌کنند و مهارت‌های مربوط به رشته‌های ورزشی خود را به صورت منظم فرا می‌گیرند و در حقیقت محل تعلیم و پرورش استعدادها و ورزش قهرمانی است.

کل دانش‌آموزان تحت پوشش کانون‌های ورزشی دانش‌آموزان، ۵۶۷ هزار نفر در سال ۱۳۸۳-۱۳۸۴ بوده که نزدیک به ۳/۳ درصد کل دانش‌آموزان را تشکیل می‌دهد.

۳. باشگاه‌های ورزشی دانش‌آموزان

باشگاه‌های ورزشی دانش‌آموزی زیر نظر تربیت بدنی وزارت آموزش و پرورش اداره می‌شوند که هدف اصلی آن تقویت ورزش قهرمانی دانش‌آموزان با بهره‌گیری از مشارکت‌های مردمی است. باشگاه‌ها به استناد بند «الف» ماده (۱۱۷) قانون برنامه چهارم توسعه تأسیس شده است. در این باشگاه‌ها دانش‌آموزان علاقمند و مستعد در رشته‌های مختلف ورزشی طبق اصول و مقررات تعیین شده فعالیت می‌کنند.

۴. فدراسیون ورزشی مدارس و انجمن‌های ورزشی

فدراسیون مذکور در راستای اهداف و خط‌مشی‌های فدراسیون بین‌المللی ورزش مدارس^۱ با هدف مشارکت ورزشکاران برجسته دانش‌آموز در عرصه فعالیت‌های بین‌المللی ورزش دانش‌آموزی جهان تشکیل شده و مجوز آن از کمیته ملی المپیک دریافت شده است.

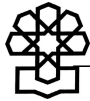
فدراسیون ورزشی مدارس، انجمن‌های ورزشی دختران و پسران را تحت پوشش دارد که برای هر یک از رشته‌های ورزشی یک انجمن در استان‌ها و شهرستان‌ها فعالیت‌ها را اجرا می‌کند.

در حال حاضر در سراسر کشور تعداد ۲۶ انجمن ورزشی برای پسران و تعداد ۱۹ انجمن ورزشی برای دختران فعالیت دارند.

اهداف عالی‌تر تربیت بدنی در مدارس

توازن و هماهنگی میان جسم و روح موجب توفیق انسان می‌شود و برای رسیدن به این هدف کارشناسان تعلیم و تربیت، ورزش را اصلی زیربنایی می‌دانند که در آموزش و پرورش باید مورد توجه قرار گیرد و دلیل این نظر علمی، تأثیر جسم بر روان است که از نتایج تحقیقات به‌دست آمده و اثبات شده است. به همین دلیل برقراری توازن میان جسم و روان در کودکان از طریق تربیت بدنی و ورزش بیش‌تر مقدور خواهد شد. زیرا رشد و نمو جسمانی و روانی و عقلانی و پرورش شخصیت کودک بستگی به پیشرفت و تکامل و انواع فعالیت‌های بدنی او دارد و برای تحقق این موضوع لازم است که برنامه کامل تربیت بدنی و ورزش در مدارس اجرا شود، زیرا یکی از اهداف عالی‌تر به‌شمار می‌آید.

ورزش برای کودک و نوجوان طبیعی‌ترین راه برقراری ارتباط و ابراز موجودیت است، حرکت برای کودک وسیله‌ای برای به‌دست آوردن باورهای او و شناخت محیط زندگی است. از این‌رو شرکت در فعالیت‌های بدنی برنامه‌ریزی شده که در آن

موقعیت‌های زیادی برای درک توانایی‌ها و محدودیت‌های کودک پیش‌بینی شده باشد نیز از اهداف مهم تربیت بدنی در مدارس محسوب می‌شود و در صورت برنامه‌ریزی صحیح و با رسیدن به این اهداف، به بسیاری از اهداف کلی جامعه دست خواهیم یافت.

امروزه نگاه به ورزش فقط نگاه تفریحی و سرگرمی و پر کردن اوقات فراغت نیست، بلکه مطالعات مختلف کارایی و اثربخشی آن را در ابعاد مختلف زندگی اجتماعی به اثبات رسانده است که می‌توان به نقش و ارتباط آن با تربیت و آموزش اشاره کرد. از این رو در جوامع پیشرفته، بخش مهمی از آموزش‌های کلاسیک در دوره‌های ابتدایی و متوسطه و از طریق ورزش و بازی‌های مرتبط با آن آموخته می‌شود تا از آن طریق بتوان به اهداف اصلی آموزش‌های مختلف علمی نایل شد.

از آن‌جا که ورزش افراد را گرد هم می‌آورد و اشتراکات را به معرض نمایش می‌گذارد، محلی برای تبادل و یادگیری مهارت‌های مختلف مانند: انضباط، اعتماد و رهبری، تکنیک‌های حرکتی، دقت و سرعت می‌شود و اصولی همچون تعاون، تحمل و احترام گذاشتن را آموزش می‌دهد. در این محل ارزش تلاش و چگونگی مدیریت در پیروزی و نیز شکست آموزش داده می‌شود و تمامی این امور بدون دخالت‌های خسته‌کننده و در قالب بازی‌ها و مسابقات صورت گرفته و کودک و نوجوان را ملول و گریزان نمی‌کند. بنابراین با این نگاه ورزش قادر است به‌عنوان ابزاری قوی و توانمند به کمک تربیت و آموزش در مدارس آمده و از اجزای اصلی آموزش کیفی محسوب شده و هدف تقویت ابعاد جسمانی، شناختی، عاطفی و روانی را دنبال نماید. بنا بر شواهد موجود، برنامه‌های تربیت بدنی نه تنها باعث پیشرفت و رشد

فعالیت‌های بدنی می‌شود، بلکه ارتباط دوطرفه‌ای با توانمندی‌ها و عملکردهای علمی - آموزشی آکادمیک پیشرفته داشته و از عوامل اصلی تربیت نسل جوان به حساب می‌آید و به عنوان مکمل مفیدی برای آموزش‌های علمی مورد بهره‌گیری قرار می‌گیرد. لذا ضروری و لازم است که ورزش در دستورالعمل برنامه‌های اصلاح و توسعه امور آموزشی کشور گنجانده شود و به تعریف واقعی آن توجه شده و بر آن اساس ارتباط میان آموزش‌های علمی و ورزشی را به نحو شایسته و کاربردی برقرار نمود که این خود نیز باید از اهداف عالی‌تر تربیت بدنی و ورزش در مدارس باشد.

برای دستیابی به اهداف اصلی مذکور، ضروری است تا راهبرد کلی ورزش مدارس تدوین شده و هرگونه تصمیم‌گیری درباره توصیه‌ها و نظرات در قالب آن تدوین و به اجرا درآید. این راهبرد نباید فقط با نگاه افزایش تشکیلات انجام شود، بلکه باید با بهره‌گیری از امکانات موجود تشکیلاتی اداری، اقدامات لازم در قالب آن و در برنامه‌های مختلف کوتاه، میان و بلندمدت به اجرا درآیند، چرا که اقدامات انجام شده فعلی ناکافی بود و زمان آن رسیده است که یک راهبرد تنگاتنگ و نظام‌مند برای ارتقای بهره‌وری ورزش در وزارت آموزش و پرورش و به تبعه آن در مدارس کشور مشخص و به‌عنوان راهنما و هدف از آن استفاده شود. راهبردها باید با توجه به اهداف عالی‌تر تعلیم و تربیت به نحوی تعیین شود تا با شرایط جسمی و روحی کودکان و نوجوانان سازگاری داشته و در هر یک از مقاطع ابتدایی، راهنمایی و متوسطه استراتژی خاص خود را دنبال نموده و برنامه‌های اجرایی برای هر یک از مقاطع تحصیلی، قابلیت رسیدن به اهداف را داشته باشد.

پیوند ورزش دانش‌آموزی با عوامل اجتماعی

ورزش عبارت است از تمام اشکال فعالیت جسمانی که به آمادگی جسمانی، سلامت روانی و عقلانی و تعاملات متقابل اجتماعی کمک می‌کند. این موارد شامل بازی‌های مختلف جهانی و بومی، تفریحات و ورزش‌های رقابتی یا انگیزشی سازمان یافته است.

«بازی در نزد کودکان، به هر گونه فعالیت بدنی مفرح و گروهی اطلاق می‌شود که اغلب بدون ساختاری خاص و فارغ از قوانین بزرگسالان است».

«تفریح، از بازی سازمان یافته‌تر است و در حالت عمومی منحصر به فعالیت‌های بدنی در اوقات فراغت است».

«ورزش از این هم سازمان یافته‌تر بوده و قواعد و ضوابطی داشته و گاهی اوقات به شکل مسابقه انجام می‌شود».

با توجه به سه مقوله فوق، نکته مهم آن است که بازی، تفریح جسمانی و ورزش، همگی فعالیت‌هایی هستند که آزادانه برای لذت و شادمانی انتخاب می‌شوند و از طریق همین خاصیت است که می‌توان به هدف اصلی و اولیه ورزش همگانی نیز دسترسی پیدا نمود. از طریق ورزش همگانی می‌توان به مشارکت، بدون در نظر گرفتن جنس، سن و توانایی رسید که این امر اثبات‌کننده نقش ورزش در تربیت اجتماعی و توسعه بوده، از آن طریق می‌توان زمینه تقویت خصوصیات فردی، حفظ و بهبود سلامت اجتماعی و روانی همچون افزایش انعطاف‌پذیری، عزت نفس و ارتباط با دیگران را با نهادینه کردن ورزش در مدارس کشور تضمین نمود و در نهایت افرادی تربیت

می‌شوند که ضمن مشارکت در زندگی اجتماعی، افرادی خلاق و مؤثر در جامعه خواهند بود، زیرا دخالت تربیت بدنی در برنامه‌های مدرسه‌ای و مهیا کردن فرصت‌های تفریحی، توانایی کودک و نوجوان را برای یادگیری افزایش می‌دهد و باعث افزایش حضور و کامیابی کلی می‌شود.

علاوه بر آن با دیدگاه بهداشتی به ورزش، مشخص می‌شود که ورزش در رابطه با جسم، به کودک آموزش می‌دهد که برای تن خود و دیگران ارزش قائل شود. این آموزش برای زندگی سالم و پیشگیری از بیماری‌های مختلف مؤثر بوده و مشارکت او را در ارزش‌گذاری به سلامت و بهداشت عمومی و به‌خصوص حفظ محیط زیست سالم افزایش می‌دهد و از طرفی با توجه به این امر خود نیز در مقابل بسیاری از بیماری‌های خطرناک و ابتلا به اعتیاد مصون می‌شود.

بنابراین ورزش جزئی کلیدی از زندگی اجتماعی است که به‌طور مستقیم با جوامع مرتبط بوده و از طریق مسیری مفرح و مشارکتی، مردم را به هم نزدیک می‌کند و با روابط اجتماعی مناسب و بنا نهادن ارتباطات و ارتقای رابطه میان افراد و گروه‌ها، فعالیت و حرکت‌های اجتماعی را ارتقا داده و به ساختن سرمایه اجتماعی و تقویت ساختار جامعه کمک می‌کند و این مهم جز با توجه ویژه به نقش تربیتی ورزش و دخالت آن در آموزش‌های عمومی مدارس میسر نخواهد شد، از این‌رو با پذیرش این اصول، نگرش به ورزش دانش‌آموزان به تحول جدی نیاز دارد.

اثر بخشی ورزش دانش‌آموزان در ساعات درسی و فوق‌درسی

در صورتی که به تربیت به‌عنوان عامل اصلی توجه نماییم، درس تربیت بدنی و ورزش در ساعات تحصیل دانش‌آموزان و بعد از ساعات درسی دارای فوایدی است که به‌طور خلاصه به شرح زیر است:

الف) ورزش در ساعات درسی

ساعات درس تربیت بدنی و ورزش در مدارس، ضمن ایجاد نشاط و شادابی و جلوگیری از خستگی مفرط ناشی از یادگیری سایر دروس باعث افزایش قابلیت‌های یادگیری، مصونیت از جذب آسیب‌های اجتماعی، شکوفایی استعدادها، نهفته دانش‌آموزان، رهایی از عدم تحرک در کلاس درس، افزایش عکس‌العمل نامناسب و سریع در مقابل کنش‌های مختلف، رفع اختلافات احتمالی بین دانش‌آموزان و پرداختن به غرایز ذاتی تحرک می‌شود. ضمن این‌که دانش‌آموزان با روحیه‌ای مناسب به یادگیری سایر دروس پرداخته و موفقیت بیش‌تر را در درس‌های دیگر کسب می‌نمایند که این خود باعث اتکاء به نفس در آنان شده مانع از سرخوردگی احتمالی می‌شود.

متأسفانه علی‌رغم فواید مذکور، در حال حاضر دانش‌آموزان صرفاً از ۲ ساعت درس ورزش در طول هفته استفاده می‌نمایند. در حالی که مطابق نظر کارشناسان و همچنین تصویب شورای برنامه‌ریزی برنامه سوم توسعه، حداقل ۳ ساعت باید به آن اختصاص یابد که تاکنون اجرا نشده است.

ب) ورزش در ساعات فوق درسی (فوق برنامه)

از مهم‌ترین فواید ورزش دانش‌آموزان در ساعات غیردرسی، عملیاتی شدن دروس

تربیتی است که از طریق سایر دروس مانند فارسی، تعلیمات دینی، علوم اجتماعی و غیره به دانش‌آموزان آموخته می‌شود و در این‌جا تربیت بدنی و ورزش همانند آزمایشگاه برای درس شیمی و فیزیک و غیره عمل می‌کند و در واقع آنچه آموخته شده به عمل درآمده و ملکه ذهن دانش‌آموزان می‌شود و در واقع پایگاه اجرائی تربیت محسوب می‌شود. در این باره می‌توان به موارد زیر که مورد تأکید متخصصان تربیتی است اشاره کرد:

احترام به دوستان، همکاری با دوستان، تقویت حس تعاون، میل به پیشرفت و رشد مناسب، احترام و اجرای قوانین، رعایت ادب و احترام، مبارزه شرافتمندانه با مخالف، عدم پاسخ مشابه بی‌ادبی و تعرض، ارجاع به قانون در مواقع اختلاف، احترام به بزرگ‌تر و مربی، احترام به قاضی و پذیرش حکم او (داور ورزشی)، کمک به مخالف در مواقع ناتوانی‌اش، تلاش حداکثر، خویشتن‌داری در هنگام شکست، خویشتن‌داری در هنگام تعرض دیگران، تلاش برای بهتر شدن بدون لطمه به دیگران.

در ضمن ورزش در ساعات غیردرسی، علاوه بر ارضاء تمایلات حرکتی کودکان و نوجوانان، و جوانان، مانع از حضور در مجامع غیرکنترل شده جوانان شده و پوشش مناسب اوقات فراغت را نیز خواهد داشت و همچنین از فقر حرکتی و اثرات منفی ناشی از زندگی در آپارتمان و استفاده بیش از حد از وسایل الکترونیکی مختلف جلوگیری می‌نماید.

نقش معلم تربیت بدنی در مدارس

۱. طبق برخی تحقیقات انجام شده در ایران، ناهنجاری‌های جسمانی میان دانش‌آموزان و به‌خصوص دختران محسوس است. این واقعیت علاوه بر اهمیت تربیت بدنی و ورزش در مدارس کشور، ضرورت پرداختن به ورزش در دوره ابتدایی و به‌خصوص در سال‌های اول تا سوم که استخوان‌بندی در حال رشد است را بیش‌تر نمایان می‌سازد. ضمن این‌که برای رفع این معضل، معلم ورزش که از دانش فنی و نظری علمی مناسب برخوردار باشد، جای خاص خود را خواهد داشت تا چنین تناقضی به‌وجود نیامده و به موقع نیز تشخیص داده شده و برطرف گردد. «بنابراین معلم تربیت بدنی برای جلوگیری از ناهنجاری‌های جسمانی و تشخیص آن در مقطع ابتدایی یکی از ضروریات مدارس کشور است که در صورت تأمین آن، از بسیاری از هزینه‌های درمانی نیز جلوگیری به‌عمل خواهد آمد و از طرف دیگر امکان رسیدن به اهداف حرکتی و یادگیری و نهادینه کردن ورزش در کودکان میسر خواهد شد».

۲. درس تربیت بدنی ماهیت فیزیکی دارد و از سایر دروس که بیش‌تر جنبه ذهنی دارند متمایز است. «از آن‌جا که درس تربیت بدنی به رشد قابلیت‌های جسمانی دانش‌آموزان کمک می‌کند، تدریس آن باید به افراد آشنا به مهارت‌های حرکتی که خود شرکت در فعالیت‌های بدنی را تجربه نموده‌اند سپرده شود، در غیر این‌صورت باعث زیان‌های فراوان جسمانی کودکان شده و علاوه بر عدم کارایی ورزش در مدارس، مشکلات عدیده‌ای را به‌وجود خواهد آورد».

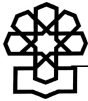
۳. تدریس درس تربیت بدنی به‌وسیله معلمین غیرمتخصص، احتمال آموزش ناصحیح

مهارت‌های حرکتی به دانش‌آموزان را زیاد می‌کند، تجربه نشان داده است که چنانچه مهارت‌ها به صورت غلط آموخته شوند، اصلاح آن‌ها در مراحل بالاتر سنی کاری بسیار دشوار و گاهی غیرممکن است و این زیانی است که در مراحل بالای سنی به ورزش قهرمانی وارد خواهد شد و به دلیل عدم یادگیری صحیح در دوران کودکی، ذوق ورزش کردن در جوان نیز از بین رفته و زیانی نیز برای عمومی کردن ورزش کشور خواهد بود. «پس بهره‌گیری از معلمین ورزش متخصص در تربیت بدنی از ضروریات و لازمه درس تربیت بدنی مدارس است».

۴. درس تربیت بدنی باید به وسیله افرادی تدریس شود که از اهداف گسترده و عالیه تربیت بدنی در ابعاد مختلف جسمانی و روانی، اجتماعی و عاطفی و... آگاهی کافی داشته باشند. «پس اگر این درس به وسیله معلمین غیرمتخصص تدریس شود که از اهداف، شناختی ندارند، رسیدن به اهداف اصلی غیرممکن خواهد بود و این معلمین غیرمتخصص به گمان این‌که تربیت بدنی فقط انجام بی‌هدف بعضی از بازی‌ها برای گذراندن وقت است، در یکی از حساس‌ترین مراحل رشد و یادگیری دانش‌آموزان در آموزش‌های خود مانع رسیدن به راهبردها و برنامه‌های بلندمدت می‌شوند و از این لحاظ زیانی جبران‌ناپذیر وارد می‌کنند».

بنابراین ملاحظه می‌شود که معلم ورزش و تربیت بدنی مهم‌ترین نقش را در آموزش مهارت‌ها و پیاده کردن اهداف عالیه از طریق ورزش و نیز جلوگیری و شناخت ناهنجاری‌های جسمانی و همچنین رفع برخی از مشکلات روحی کودکان و نوجوانان و جوانان دارد و این نقش نیز بیش‌تر در مقاطع ابتدایی که دوران شکل‌گیری همه جانبه کودک است ضرورت خود را نشان می‌دهد. در حالی‌که آموزش و پرورش

به این مهم کم‌تر توجه نموده و اهمیت معلم ورزش را در مقاطع ابتدایی و به خصوص سه سال اول نادیده گرفته است که نیازمند توجه خاص مسئولین برای تربیت معلم ورزش و تأمین و رفع کمبود آن در مدارس و به خصوص مقطع ابتدایی است.

چشم‌انداز ورزش در جهان و نحوه هماهنگی ورزش مدارس با آن

با توجه به پیشرفت‌های صنعتی و تکنولوژیکی و نیز شناخت اهمیت ورزش در جوامع مختلف، ضمن حفظ اصول کلی در ورزش، فعالیت‌های مربوطه از حالت سنتی تدریجاً خارج خواهد شد و پیشرفت‌هایی در زمینه‌های مختلف انجام می‌شود که با این نگاه چشم‌انداز ورزش را می‌توان به شرح زیر مورد دقت نظر قرار داد.

۱. جایگزینی تکنولوژی در تعالیم ورزشی و کمرنگ شدن نحوه آموزش به طرق قبلی «بنابراین با اعتقاد به این اصل، ضروری است که در آموزش‌های ورزشی مدارس تجدیدنظر شده و با استفاده از فناوری پیشرفته و مرییان آموزش دیده و تکیه بر علم ورزش، اساس ورزش مدارس متحول گردد».

۲. به‌کارگیری همه‌جانبه سیستم رایانه و اطلاع‌رسانی اینترنتی و ماهواره‌ای در ابعاد مختلف ورزش.

«با قبول این نظر، ضروری است مدارس کشور به سیستم اطلاع‌رسانی رایانه‌ای مجهز شده و دانش‌آموزان از اطلاعات مختلف ورزش دانش‌آموزی در سطح بین‌المللی آگاه و با فنون مختلف جدید ورزش آشنا شوند».

۳. افزایش تعداد افراد جذب شده به ورزش به دلیل آگاهی عمومی از اهمیت ورزش در

سلامتی و نشاط.

«قطعاً با افزایش جمعیت علاقه‌مند به ورزش، انتظار دانش‌آموزان از مسئولان برای زمینه‌سازی بیشتر شده و ضروری است تا پیش‌بینی‌های لازم برای فراهم کردن امکانات مختلف انجام شود».

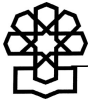
۴. افزایش تعداد مسابقات و بازی‌های بین‌المللی دانش‌آموزان جهان در ابعاد قهرمانی، ورزش. «با در نظر داشتن وجود انگیزه قهرمانی در ورزشکاران و پیش‌بینی کسب مقام‌های مناسب ورزشی، ضروری است زمینه‌های برگزاری مسابقات مختلف ورزشی در مدارس هر شهر و استان فراهم شده، از طریق رقابت سالم و نیز شناسایی و هدایت استعدادها، اقدامات لازم به‌صورت سازمان یافته انجام گیرد، که این امر زمینه‌ساز ورزش‌های قهرمانی، ملی و کسب مقام‌های مناسب بین‌المللی خواهد شد».

۵. گسترش صنعت ورزش و صاحبان مشاغل صنعتی در ورزش جهان.

«چشم‌انداز مزبور در حال حاضر در جهان خودنمایی می‌کند و هر روزه با پیشرفت قابل ملاحظه همراه است که دلیل آن جمعیت تحت پوشش ورزش و نیاز به وسایل ورزشی و سود حاصل از تولید و فروش می‌باشد».

«پس با در نظر داشتن جمعیت دانش‌آموزی کشور و مصرف فراوان لوازم و وسایل ورزشی، ضروری است شرکت‌هایی برای تولید وسایل ورزشی در کشور ایجاد و ضمن رفع نیاز مدارس، سود حاصل صرف ورزش دانش‌آموزان شود و از خروج ارز نیز جلوگیری شود».

۶. افزایش المپیادهای ورزشی دانش‌آموزان در جهان و تبدیل آن به المپیک دانش‌آموزی.

«با قبول این نظریه، ضروری است ورزش قهرمانی دانش‌آموزان کشور به نحوی پایه‌ریزی شود که با شناخت و آموزش و هدایت و تربیت مناسب استعدادها، امکان حضور در بسیاری از رشته‌های ورزشی در آینده فراهم شده و صرفاً همانند بازی‌های المپیک، ایران در چند رشته محدود امید به مدال‌آوری نداشته باشد. بدیهی است در صورت موفقیت در این زمینه قطعاً توجه همه جانبه به نوجوانان در ایران مورد تأیید جهانیان قرار گرفته و بازتاب سیاسی آن نیز مناسب خواهد بود».

۷. افزایش دانشجویان و دانش‌پژوهان و محققان ورزشی در جهان.

«در چشم‌انداز آینده، قطعاً ورزش با افزایش رشته‌های علمی و دانشگاهی همراه خواهد بود و به تبع آن علاقه‌مندان به تحصیل در رشته‌های دانشگاهی بیشتر خواهند شد. بنابراین توسعه و گسترش رشته‌های دانشگاهی در زمینه‌های مختلف علوم ورزشی در کشور از ضروریات بوده و باعث خواهد شد تا ضمن رفع کمبودهای نیروی انسانی متخصص در امر ورزش دانش‌آموزی، از عقب‌ماندگی جلوگیری شده و نیاز به‌کارگیری متخصصان خارجی به حداقل برسد».

۸. برنامه‌ریزی دولت‌ها برای ورزش مدارس به‌صورت خاص برای میان‌مدت و بلندمدت.

«هر چند در برنامه‌های پنجساله دولت، ورزش دانش‌آموزان کشور به‌عنوان بخشی از کل ورزش مورد نظر قرار می‌گیرد، ولی کافی نبوده و با در نظر داشتن اهمیت برنامه‌ریزی برای ورزش مدارس، ضروری است برای اتخاذ سیاست‌های مناسب و اجرای فعالیت‌ها با برنامه مشخص برای ورزش دانش‌آموزان کشور یک برنامه میان و بلندمدت با نگرشی به چالش‌ها و نقاط قوت و ضعف و همچنین

کمبودها و امکانات انجام شود و هماهنگی لازم با سایر دستگاه‌های اجرائی صنعتی، اقتصادی، فرهنگی و آموزشی در آن لحاظ شده، ضمانت اجرائی این برنامه نیز از طریق تصویب قانونی معین شود».

۹. افزایش سرمایه‌گذاری و اختصاص بودجه بیشتر به ورزش در کشورها با توجه به جایگاه آن.

«در این زمینه نیاز است اعتبارات ورزش دانش‌آموزان از بودجه دولت افزایش مناسب و واقعی یافته و بخشی از اعتبارات دولتی بخش ورزش به آن اختصاص یابد تا امکان اجرای برنامه‌ها فراهم شود».

مشکلات و چالش‌های ورزش دانش‌آموزان

در ورزش مدارس علاوه بر نارسایی‌ها، مشکلات و چالش‌هایی وجود دارد که پرداختن به آن باعث رفع موانع و رشد توسعه و رسیدن به اهداف اساسی می‌شود. این مشکلات و چالش‌ها به شرح زیر خلاصه می‌شود:

- عدم شناخت کافی مدیران آموزش و پرورش (مدارس) از نقش ورزش در تعلیم و تربیت.

- «فقدان اطلاعات باعث شده تا به ورزش در مدارس به‌عنوان یک درس تفننی و تفریحی نگریسته شود و در توزیع امکانات توجه کافی به آن نشود و برنامه‌های ورزشی مدارس جدی تلقی نشود».

- اولویت سایر دروس به درس تربیت بدنی و ورزش.

«برای یک مدیر مدرسه، اولویت درس تربیت بدنی نسبت به ریاضیات یا زیست‌شناسی و غیره در رتبه آخر قرار دارد و به‌همین علت، توجه به دانش علمی سایر معلمان در مدارس بیش از دانش علمی معلم ورزش است».

- کمبود شدید معلم ورزش با تحصیلات تربیت بدنی، به‌خصوص در مقاطع ابتدایی.

«این کمبود باعث شده تا یادگیری‌های فنی ورزش در سنین کودکی به مخاطره افتد و انگیزه پرداختن به ورزش در دانش‌آموزان به‌حداقل برسد. در حالی که قدرت یادگیری در این سنین بسیار زیاد از است و پایه ورزش قهرمانی در این سنین شکل می‌گیرد».

- نبود امکانات کافی ورزشی از قبیل سالن و زمین و وسایل ورزشی، به‌خصوص برای دانش‌آموزان دختر که با محدودیت‌هایی نیز مواجه می‌باشند.

«این کمبودها سلامتی جسمانی دانش‌آموزان و به‌خصوص دختران را به مخاطره انداخته و طبق تحقیقات انجام شده، بسیاری از دانش‌آموزان به مشکلات ستون فقرات و استخوان دست و پا دچار شده‌اند. ضمن این‌که کمبود امکانات، پشتوانه ورزش قهرمانی را کاهش داده و در صورت ادامه این وضع همچنان عقب‌ماندگی‌های ورزشی دور از انتظار نیست».

- نبود برنامه و محتوای درسی مناسب ورزشی در برنامه‌های درسی دانش‌آموزان مطابق با نیازها.

«این کمبود از حیث نظری و به تبع آن از نظر عملی، فراگیری حرکات ورزشی را به‌حداقل رسانده و یادگیری‌های ورزشی مطابق با اصول علمی انجام نمی‌شود. از

این رو ضروری است برحسب سن و مقطع تحصیلی، کتب درسی و آموزشی مناسب تدوین و در برنامه درسی مدارس گنجانده شود».

- کمبود مراکز تربیت معلم ورزش.

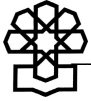
«در حال حاضر به نسبت دانش‌آموزان، معلم ورزش که تحصیلات کلاسیک در این زمینه داشته باشند، در حد کافی وجود ندارد و این یکی از نقیصه‌های اصلی در ورزش مدارس محسوب می‌شود که باید مورد توجه قرار گرفته و نسبت به افزایش مراکز تربیت معلم ورزش به تفکیک زن و مرد اقدام شود، تا ضمن رفع این کمبود، در یک برنامه بلندمدت شکوفایی ورزش دانش‌آموزان تجلی یابد».

- نبود سیستم جامع برای توسعه ورزش مدارس برای مناطق مختلف کشور.

« این چالش سبب هدر رفتن استعدادها به تناسب مناطق جغرافیایی کشور شده و در صورت توجه به آن، استعدادهای ورزشی هر منطقه شکوفا و رشد یافته و باعث حفظ ورزش‌های بومی آن مناطق نیز می‌شود. پس در صورت پرداختن به ورزش دانش‌آموزی هر منطقه با در نظر داشتن ورزش‌های خاص آن مناطق این نقیصه برطرف شده و حفظ استعدادهای جوانان آن منطقه و پرورش آن مقدور خواهد شد».

- عدم توجه کافی مسئولان مدارس به برنامه‌ریزی لازم برای پرداختن به ورزش در بعد از ساعات درسی مدارس.

«در صورت رفع این نقیصه ضمن تضمین سلامتی و شادابی دانش‌آموزان، مسابقات دانش‌آموزی رونق یافته و تربیت اجتماعی آنان از طریق تعاون و کار گروهی و نیز رقابت سالم فراهم می‌شود و استعدادهای خاص شناسایی و به‌سوی ورزش قهرمانی هدایت خواهند شد. در ضمن کسالت و خستگی ناشی از حضور در

مدرسه و درس برطرف شده، قدرت یادگیری و انجام تکالیف درسی در منزل افزایش خواهد یافت».

- عدم توجه به زمینه‌سازی فرهنگی برای رواج ورزش در مدارس از سوی مسئولان.

« با در نظر داشتن این‌که فرهنگ ورزش به تقاضا برای ورزش می‌پردازد و بحث اخلاق ورزشی نیز در این مقوله می‌گنجد. باید ترتیبی در دروس اجتماعی دانش‌آموزان در نظر گرفته شود که از آن طریق فرهنگ‌سازی لازم برای آنان و نیز خانواده‌ها انجام شود که در این‌صورت عمومی شدن ورزش را در جامعه در پی داشته و سلامت مردم تضمین می‌شود».

- نبود نظام ارزیابی مناسب از فعالیت‌های ورزشی مدارس.

«در صورت تدوین نظام ارزیابی از فعالیت مسئولان مختلف اجرائی و ستادی آموزش و پرورش در پرداختن به جنبه‌های مختلف ورزش دانش‌آموزان، ضمن آن که اهمیت آن بیش‌تر مدنظر قرار خواهد گرفت، از اجرای برنامه‌های نامناسب ورزشی جلوگیری شده و با ایجاد راهکارهای اجرائی و مستمر، فعالیت‌های ورزشی در مدارس توسعه چشمگیر خواهد داشت».

- عدم تناسب تشکیلات موجود ورزشی وزارت آموزش و پرورش در رده‌های میانی و اجرائی با تعداد دانش‌آموزان در استان‌ها و شهرستان‌های کشور.

«در برنامه سوم تا حدودی در این زمینه اقدام شد و تشکیلات ورزشی از اداره کل تربیت بدنی به معاونت ارتقا پیدا کرد، ولی شاخه‌های مدیریت‌های میانی و اجرائی آن به‌خصوص در استان‌ها که تمامی تشکیلات آموزش و پرورش در یک اداره کل

منسجم است، تغییر چندانی ننموده تا امکان اجرای فعالیت‌ها در سطح گسترده در مدارس کشور انجام شود. پس توجه به زیرشاخه‌های معاونت موجود ورزشی در وزارت آموزش و پرورش، ارتقای سطح مسئولان ورزشی استان‌ها از کارشناس مسئول به مدیریت ضروری به نظر می‌رسد».

- جوانی جمعیت و تمرکز آن در مدارس

«رشد سریع جمعیت پس از پیروزی انقلاب اسلامی، موجب افزایش دانش‌آموزان شد، ولی متناسب با آن توجه کافی به امور ورزشی مدارس انجام نشد و امکانات لازم در اختیار قرار داده نشده است. به‌طور کلی مسئولان بیشتر به جنبه‌های آموزشی سایر دروس پرداخته و ورزش مدارس با نگاه علمی مورد امعان‌نظر نبوده است و در نهایت این بی‌توجهی به چالشی جدی تبدیل شده و آثار آن به این زمان منتقل شده است. درحالی‌که در صورت برنامه‌ریزی مناسب و در اختیار گرفتن امکانات، این جوانی جمعیت به فرصت تبدیل شده و تضمین‌کننده ورزش قهرمانی نیز می‌شد».

- نبود یا کمبود مراکز تحقیقاتی و پژوهش کافی در امر تربیت بدنی و ورزش

مدارس

«از آن‌جا که ساعات درس ورزش در مدارس محدود به ۲ ساعت در هفته بوده و تفکر اجرای برنامه‌های فوق درسی وجود نداشته، بالطبع به امر تحقیقات و پژوهش ورزشی نیز توجه کافی نشده است تا از حاصل آن ذهنیت مناسب ایجاد شده و در مدت انقلاب اسلامی، فرصت‌های مناسب برای رشد ورزش دانش‌آموزان فراهم شود. در سال‌های اخیر اقداماتی انجام نشده، ولی کافی نبوده و از نتایج به‌نحو مطلوب استفاده نشده است».

نتیجه‌گیری

۱. ورزش دانش‌آموزان از اهمیت ویژه‌ای برای بخش عظیمی از جمعیت جوان کشور و از ابعاد مختلف تربیتی، اجتماعی و سالم‌سازی جامعه دارد. ولی متناسب با جمعیت دانش‌آموزی در سال‌های انقلاب به آن پرداخته نشده است.

۲. تشکیلات ورزشی دانش‌آموزان در قبل و بعد از انقلاب اسلامی دچار دگرگونی‌های مختلفی شده است که بیشتر متوجه مدیریت فوقانی آن بوده و تشکیلات میانی آن نیاز به توجه بیشتر برای اجرائی شدن برنامه‌ها دارد.

۳. در سال‌های قبل و نیز پس از انقلاب اسلامی، کمبودهای اصولی از لحاظ معلم ورزش و به‌خصوص در مقاطع ابتدایی وجود داشته و هرچند تعداد معلمین ورزش بعد از انقلاب تا حدودی افزایش داشته، ولی به نسبت دانش‌آموزان کافی نبوده است.

۴. توجه مسئولان آموزش و پرورش (مدیران مدارس) بیشتر به سایر دروس معطوف بوده و به ورزش دانش‌آموزی با نگاه تفننی نگرسته شده است.

۵. کاستی‌های زیادی در زمینه امکانات فیزیکی ورزش، نبود زمین و سالن برای مدارس کشور و به‌خصوص شهرهای بزرگ وجود دارد و این کمبود مانع از اجرای برنامه‌های فوق برنامه ورزشی برای دانش‌آموزان شده است.

۶. هرچند در طول سال‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی و به‌خصوص در برنامه سوم توسعه گام‌های مؤثری برداشته شده و شاخص‌های کمی رشد داشتند، ولی کافی نبوده و اتکا به این شاخص نشانگر ارزیابی و عملکرد مثبت نیست.

۷. ضروری است تا نگاه به ورزش دانش‌آموزان از تغییر اساسی برخوردار شود و

توجه به اهمیت و نقش آن در تربیت و یادگیری و نیز ارتباط آن با عوامل اجتماعی موردنظر قرار گیرد.

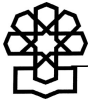
۸. فرهنگ‌سازی برای پرداختن به ورزش در سنین کودکی در مدارس برای دانش‌آموزان و والدین از ضروریات محسوب می‌شود و برای این منظور، ضروری است در دروس اجتماعی به آن پرداخته شود.

۹. معلم ورزش و دانش علمی و فنی او نقش بسزایی در یادگیری مهارت‌های ورزشی و همچنین جلوگیری و شناخت ناهنجاری‌های جسمی و روحی دارد و بهره‌گیری از معلمین ورزش متخصص در مدارس با چالش مواجه است و باید به این مسأله توجه جدی شود.

۱۰. چشم‌انداز ورزش در جهان مثبت ارزیابی می‌شود و با پیشرفت‌های علمی و تکنولوژیکی همراه است. لذا برنامه‌ریزی ورزش دانش‌آموزان باید با توجه به آن انجام شود و همه ابعاد علمی، تربیتی، مهارتی، اقتصادی و اجتماعی و سیاسی در برنامه لحاظ شود.

پیشنهادها

با توجه به وضعیت فعلی ورزش مدارس و اقدامات انجام شده و نیز با در نظر گرفتن مشکلات و چالش‌ها و همچنین چشم‌انداز ورزش و ضرورت هماهنگی ورزش دانش‌آموزان با چشم‌انداز بیست‌ساله، ضروری است چاره‌اندیشی اساسی برای تحول مورد نیاز انجام شود و راهکارهای لازم برای رسیدن به اهداف عالی آن ارائه

شود. پس ضمن این‌که هدف از ارائه این گزارش متوجه کردن مسئولان محترم و نمایندگان محترم مجلس شورای اسلامی به اهمیت ورزش دانش‌آموزی بوده، پیشنهادهای نیز به شرح زیر ارائه می‌شود تا ان شاء الله با ورود نظرات و تفکرات جدید، راهکارهای اجرائی و عملیاتی پیشنهاد شود و تحولات و رشد و توسعه ورزش مدارس در برنامه‌های میان‌مدت و بلندمدت محقق شود:

— تدوین درس تربیت بدنی و ورزش مدارس با بازنگری دروس فعلی و نیازسنجی در ساعات درسی.

- تنظیم برنامه‌های فوق برنامه با هدفگذاری معین در ابعاد مختلف تربیتی، مهارتی، توسعه و ایجاد انگیزه‌های جذب دانش‌آموز.

- تربیت معلم ورزش و رفع کاستی‌های علمی، تخصصی و مهارتی معلمین موجود و نیز تأمین معلم ورزش در حد نیاز واقعی و متناسب با پیشرفت‌های آینده ورزش در جهان.

- توجه بنیادی به ورزش مدارس در مقاطع ابتدایی و تأمین نیازهای مرتبط با معلم ورزش در این مقطع و نیز برنامه‌های فعلی ورزشی آنان و به‌خصوص در سه سال اول ابتدایی.

- بهره‌گیری مناسب از فضاهای ورزشی مدارس در ساعات غیردرسی برای پربر کردن اوقات فراغت دانش‌آموزان و به‌کار بستن اهداف تربیتی و مهارتی و زمینه‌سازی افزایش دانش‌آموزان تحت پوشش ورزش.

- هماهنگی میان سازمان‌ها و ارگان‌های دولتی برای در اختیار قرار دادن اماکن ورزشی در ساعات تحصیلی و نیز استفاده بیشتر از امکانات ورزشی موجود کشور.

- تدوین نظام ورزشی خاص دختران دانش‌آموز و بهره‌گیری از رشته‌های ورزشی بدون مانع برای آنان برای رشد و توسعه و سالم‌سازی جسمی این قشر در مدارس.

- تقویت جنبه همگانی ورزش مدارس به‌همراه نظام استعدادیابی و شکوفایی استعدادها.

- ایجاد نظام هدایت استعدادها و ورزشی دانش‌آموزان برای تقویت ورزش قهرمانی کشور و رفع کاستی‌های موجود ورزش.

- توجه به اقتضائات هویت‌یابی جسمی نوجوانان در دوره بلوغ در ورزش مدارس و در سطوح آموزشی و قهرمانی.

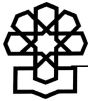
- تقویت تحقیق و پژوهش برای ورزش دانش‌آموزان برای به‌کارگیری یافته‌های علمی در برنامه‌های اجرائی و رفع نواقص برنامه‌های در دست اجرا.

- تقویت اجرای مسابقات داخل مدارس و متعاقباً مسابقات مدارس همجوار و ناحیه‌ای و منطقه‌ای که در نهایت منجر به مسابقات ملی و بین‌المللی خواهد شد.

- تدوین نظام بهره‌گیری از ورزش‌ها و بازی‌های بومی و منطقه‌ای در مدارس آن منطقه با توجه به شناخت و وجود انگیزه در دانش‌آموزان مناطق مختلف کشور و نیز احیا و توسعه بازی‌ها و ورزش‌های بومی از طریق ورزش مدارس.

- ایجاد بستر و زمینه هماهنگی میان امور پرورشی و ورزشی برای یادگیری موضوعات و افزایش کیفیت یادگیری.

- جلوگیری از توسعه بی‌رویه تشکیلات ورزش قهرمانی دانش‌آموزان که منجر به توجه و پرداختن مسئولان مربوطه به مسابقات برون‌مرزی و بین‌المللی می‌شود و

تضعیف ورزش‌های داخل مدارس را به‌همراه خواهد داشت.

- نیازسنجی واقعی اعتبارات برای اجرای برنامه‌های ورزش مدارس و متحول ساختن بودجه مرتبط در قوانین بودجه سالانه برای افزایش منطقی و متناسب با انتظارات از ورزش مدارس.

منابع و مأخذ

۱. ورزش به‌عنوان وسیله‌ای در جهت تربیت، توسعه و صلح، از انتشارات سازمان ملل متحد، ترجمه از محمدرضا شریف، تهران، ۱۳۸۳.
۲. برنامه و دستاوردهای معاونت تربیت بدنی و تندرستی، ۱۳۸۱-۱۳۸۳، تهران، وزارت آموزش و پرورش معاونت تربیت بدنی و تندرستی، ۱۳۸۴.
۳. مطالعه مجلات و رسانه‌های ورزشی و بهره‌گیری از نظرات صاحب‌نظران ورزشی.
۴. مجله ورزش و ارزش، نشریات سابق اداره کل تربیت بدنی.

شناسنامه گزارش

شماره مسلسل: ۷۸۹۹

عنوان گزارش: وضعیت ورزش دانش‌آموزان و لزوم توجه به اهمیت موضوع

Report Title: Status about Sport of Student and Pay Attention to this Problem

نام دفتر: مطالعات فرهنگی

تهیه و تدوین: ابوالفضل خورشیدی

ناظر علمی: بهمن مشکینی

متقاضی: امیررضا خادم (عضو کمیسیون فرهنگی مجلس شورای اسلامی)

ویراستار ادبی: پرند فیاضی

واژه‌های کلیدی و معادل انگلیسی آن‌ها:

۱. مدارس (school).

۲. دانش‌آموزان (Student)

۳. تربیت بدنی (Physical Education)

۴. ورزش (Sport)

۵. تربیت (Education)

۶. آموزش (Study)

۷. چشم‌انداز (Vision)

۸. چالش (Chalenge)

منابع و مأخذ: در انتهای گزارش درج شده است.